

PARTICIPAREA LUI ȘTEFAN RĂZVAN LA LUPTELE DIN ANUL 1595, PURTATE DE MIHAI VITEAZUL CONTRA TURCILOR

de EMIL ION EMANDI

A doua jumătate a sec. al XVI-lea se caracterizează prin sporirea neîncetată a obligațiilor față de Poartă și prin luptele țărilor române pentru apărarea entității statale. Pe plan internațional se produc mutații neașteptate în sistemul de alianțe. Marile state fac eforturi pentru a-și întări pe orice cale pozițiile, în starea conflictuală ce se crease și tindea să ia proporții. Presiunile externe tot mai insistente, precum și dificultățile politice și economice interne prejudiciau statutul politic al țărilor române și făceau iminentă incorporarea lor în hotarele puterilor vecine, care le disputau. În contextul acestei situații interne și internaționale, Mihai Viteazul a reușit, în urma luptelor crâncene și a campaniilor rămase celebre prin rapiditatea lor, nu numai să înlăture primejdia otomană, dar și să creeze un sistem de alianțe între cele trei țări române. În acest sens, rapoartele diplomatice anunțau, la sfârșitul lunii octombrie 1594, alcătuirea unei alianțe între țările române (denumită în documente „Confederație“), dând detalii cu privire la planul de nimicire a garnizoanelor turcești din Moldova și Țara Românească¹. Observatorii politici și-au concentrat atenția nu numai asupra luptelor purtate de țările române contra turcilor, dar și asupra schimbărilor de ordin politic din Moldova provocate de lupta pentru asigurarea supremației în această parte între Imperiul habsburgic și regatul polon. Datorită ambițiilor personale, Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, a reușit într-o primă etapă să se impună în politica internă a Moldovei, înaintea regatului polon, creind o stare politică lipsită de o bază statornică și puternică în sistemul de alianțe al celor trei țări românești. Acțiunile de forță purtate în Moldova și sprijinite de principele Transilvaniei au dus la înlăturarea lui Aron vodă și la instalarea lui Ștefan Răzvan (24 aprilie 1595), omul de încredere a lui Sigismund Báthory. Noile trupe trimise de principele Transilvaniei, în aprilie², aveau drept scop nu numai asigurarea domniei lui Ștefan Răzvan, dar și întărirea hegemoniei militare în Moldova. În aceste momente grele pentru cele două țări române, Sigismund Báthory trata la Praga cu împăratul să desființeze pe cei doi domni, iar teritoriul acestor „țări“ să se unească cu Transilvania³.

În contextul acestei situații generate de politica internațională purtată de Sigismund Báthory, își începe domnia Ștefan Răzvan, în a cărei activitate putem distinge patru etape.

Într-o primă etapă, Ștefan Răzvan, ca hatman și comandant al gărzii personale

¹ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. IH, partea I-a, București, 1880, p. 193; *Ibidem*, IV, p. 94 și p. 177; A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IV, București, 1932, p. 142.

² E. Hurmuzaki, *op. cit.*, XII, p. 38.

³ *Ibidem*, III/1, p. 469.

a lui Aron vodă, participă la asediul Cetății Albe contra turcilor, cucerește Ismailul și ia din Cetatea Chilia o sută de tunuri⁴. În aceste lupte, Ștefan Răzvan se remarcă ca un bun ostaș și conducător de oaste.

În cea de-a doua etapă, Ștefan Răzvan reușește să-l înlăture pe Aron vodă și să se instaleze domn. Această schimbare îl afectă în primul rînd pe Mihai Viteazul, care regretă pierderea aliatului de nădejde din Moldova⁵. Imediat după proclamarea lui Ștefan Răzvan ca domn, Dieta din Transilvania a luat o serie de măsuri privind administrarea veniturilor ce intrau în visteria țării⁶. De asemenea, la 3 iunie 1595, se încheie un tratat între Ștefan Răzvan și principele Transilvaniei, prin care țara sa se supune acestuia, el nefiind decît doar un locuitor⁷. Principele Transilvaniei își asumă dreptul de a numi pircălabi peste cetățile Moldovei. La 27 iunie 1595, Ștefan Răzvan primea de la principele Transilvaniei, prin Gaspar Kornis, steagul de întărire a domniei sale⁸. Toate acestea au provocat reacția oficialităților polone, care doreau ca Moldova să fie sub influența lor. În această situație Ștefan Răzvan este socotit ca un intrus și uzurpator de către poloni. Insuși solul polon Liubienichi, trimis special la voievodul Mihai, se plîngea de schimbarea din Moldova făcută de Sigismund Báthory, deoarece acest Răzvan era de „rea credință”⁹. Totuși, domnul Țării Românești, Mihai Viteazul, s-a străduit să întretină relații bune cu Ștefan Răzvan, deși îl agreea mai puțin decît pe Aron-vodă¹⁰. În acele momente, Mihai Viteazul căuta să aplaneze situația ivită în Moldova, vînd să creze un front comun contra turcilor, intervenind în fuvoarea lui Ștefan Răzvan, aliatul susținut de Sigismund Báthory¹¹. Aproximativ turcilor de Dunăre a făcut ca ștatele lui Mihai Viteazul să anunțe pe principele Transilvaniei și pe Ștefan Răzvan, în Moldova, de sosirea acestora. Aceste știri determină pe Ștefan Răzvan să-și strîngă oastea pentru a veni în ajutorul domnului din Țara Românească împreună cu Sigismund Báthory. Dar tot acum Moldova este amenințată de trecerea tătarilor și a cazacilor, Ștefan Răzvan temindu-se mai ales de un atac al polonilor¹². Cu toate acestea, Ștefan Răzvan îi dăduse de veste cancelarului Poloniei, Zamoyski, de venirea lui Sinan și îi cere ajutorul¹³. Acesta a fost un motiv foarte bun pentru cancelarul Poloniei de a ocupa Moldova. În jurul datei de 24 august 1595, Ștefan Răzvan, cu 16 000 de moldoveni călăreți, pedestri și patru tunuri, se afla în sudul Moldovei. Dar după trei zile este anunțat că polonii și cazacii au ocupat lașul și l-au instalat ca domn pe Ieremia Movilă¹⁴.

Cea de-a treia etapă se caracterizează prin participarea activă a armatei moldovene la lupta contra turcilor și prin pierderea tronului Moldovei de către Ștefan Răzvan. Venirea polonilor în Moldova, precum și a boierilor fugiți, determină părăsirea de către unii boieri moldoveni a oastei lui Ștefan Răzvan, acesta rămînînd cu 2 000 de unguri și cu artileria¹⁵. Știrile privind participarea oastei moldovene la lupta de la Călugăreni sînt contradictorii și mai puțin sigure. Astfel, cei doi trimiși ai lui Sigismund Báthory

⁴ Ibidem, p. 472.

⁵ Ibidem, XII, p. 51.

⁶ Ibidem, III/1, p. 50.

⁷ Ibidem, p. 473—476; Ion Sirbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*, Edit. Facia, 1976, p. 147; P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 112 și urm.

⁸ E. Hurmuzaki, op. cit., III/1, p. 479; Ion Sirbu, op. cit., 136.

⁹ N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, București, 1968, p. 177.

¹⁰ *Căldători străini despre țările române*, vol. III, București, 1971, p. 497, 500.

¹¹ I. Corfus, *Jurnalul expediției polone în Moldova din 1595*, în „Revista Arhivelor”, XLVII, nr. 2, p. 535; *Mihai Viteazul, culegere de studii*, București, 1975, p. 53.

¹² E. Hurmuzaki, op. cit., XII, p. 78 și III/1, p. 201; A. Veress, op. cit., IV, p. 268; *Ibidem*, I, p. 255.

¹³ E. Hurmuzaki, op. cit., XI, p. 294.

¹⁴ Ibidem, XII, p. 105; *Căldători străini despre țările române*, vol. III, p. 478. Mai menționăm că primele acte de întărire a proprietății date de Ieremia Movilă datează de la 1595, fără să se precizeze data pînă în luna octombrie. Ultimul act de întărire dat de Ștefan Răzvan datează de la 12 iulie 1595 (vezi D.I.R. A., veac XVII, vol. IV, p. 126 și urm.).

¹⁵ E. Hurmuzaki, op. cit., XII, p. 106; *Căldători străini despre țările române*, vol. III, p. 478.

în oastea lui Mihai Viteazul scriau unui ambasador venețian că „au ajuns la bătălie moldoveni, români, transilvăneni“¹⁶, iar Sinan informa pe sultan că „s-au arătat pe celălalt țărm creștini fără număr, poloni, transilvăneni, moldoveni și alte neamuri“¹⁷.

Unii istorici¹⁸ afirmă că erau ostași moldoveni în oastea lui Mihai, dar ei slujeau cu leafă, Ștefan Răzvan neparticipând la lupta de la Călugăreni. Alții înclină să afirme că „ar fi fost poate și ajutoare de la Răzvan, dar oarecum aceștia se văzuseră siliți să părăsească steagul lui Mihai și să se ducă înapoi spre casă, căci năvăliră polonii“¹⁹. După bătălia de la Călugăreni, Mihai Viteazul și-a dat seama că orașul București nu poate fi apărat și s-a retras în zona muntoasă, așteptând ajutoare de la Sigismund Báthory și Ștefan Răzvan. La 28 septembrie 1595, Ștefan Răzvan trecu prin pasul Oituz, îndreptându-se spre șesul Brașovului, unde se întâlni cu cardinalul Andrei Báthory, la Bran²⁰. Sigismund Báthory, preocupat de problemele sale personale, întârzie să sosească. O dată cu sosirea sa la începutul lunii octombrie se ținu o adunare la Rucăr, la care participă și Ștefan Răzvan. Datele asupra componenței oastei sale sînt foarte contradictorii: unii afirmă că oastea sa se compunea din 2 000 de unguri și vreo 4 000 de moldoveni veniți mai tîrziu²¹, alții estimează oastea la 2 000 de unguri, 4 000 de moldoveni, precum și 22 de tunuri²². La oastea moldovenilor se alipiră și cei 100 de ostași italieni veniți mai tîrziu. Atît la tabăra de la Rucăr, cît și de la Stoenești, cei trei conducători au stat pînă la data de 15 octombrie, cînd au ridicat steagurile și s-au îndreptat spre Tîrgoviște. La 16 octombrie au ajuns în fața Tîrgoviștei, pe care Sinan o părăsise, lăsînd cîteva grupe de turci și 30 de tunuri. Cetatea Tîrgoviștei a fost înconjurată de trupele lui Mihai, alcătuiind straja întîia și de ale lui Răzvan, alcătuiind straja a doua. La 18 octombrie s-a declanșat atacul asupra Tîrgoviștei, dîndu-se foc împrejurimilor. Sînt uciși „o mie de turci, capturate două pașale și 30 de tunuri cu steaguri și provizii“²³. În *Cronica anonimă* se arată că Ștefan Răzvan, împreună cu secuii din oastea lui Sigismund Báthory, primise ordin de la Mihai de a păzi drumul ce ducea la București²⁴. După luarea Tîrgoviștei, oastea s-a îndreptat spre București. Fiind informați că Sinan a luat-o în mare grabă și neorînduială spre Giurgiu, se hotărîse ca trupele să-i taie calea, lăsînd la o parte Bucureștii. La 21 octombrie 1595, Ștefan Răzvan scria din București străjii de hotar din sudul Moldovei, Cîrstea, despre biruința creștinilor asupra turcilor și „grija sa de a păzi țara de turci“²⁵. Probabil că în această situație Ștefan Răzvan a fost nevoit să elibereze Bucureștii de cele cîteva cete de turci rămase acolo. Între 20—27 octombrie, oastea a mărșăluit foarte rapid ca să ajungă la Giurgiu, unde nu mai rămăseseră doar decît o parte din robi și vreo 2 000 de turci. Cu privire la asediul cetății Giurgiului șiștirile sînt foarte puține și confuze, mai mult păstrîndu-se povestiri. La sosirea sub cetatea Giurgiului, Mihai Viteazul era în fruntea străjii celei dintîi, cu călărimea între armele pedestrașilor. Ștefan Răzvan, care sosise și el, era la dreapta infanteriei, încadrat între două escadroanc, după obiceiul moldovenesc. Italienilor, fiind pricepuți la asediul cetăților, li se încredință comanda de a conduce operațiunile de asediere a cetății (comanda

¹⁶ E. Hurmuzaki, op. cit., vol. IU/2, p. 132—133.

¹⁷ *Ibidem*, HI/1, p. 486.

¹⁸ Ion Sîrbu, op. cit., p. 167.

¹⁹ A. Veress, *Campația creștinilor în contra lui Sinan-Pașa din 1595*, în „Analele Acad. Rom.“ Mem. Sect. Ist., tom. IV, 1925, p. 65 și urm.; Alexe Anastasiu, *Bătălia de la Călugăreni, 1595, București, 1926*, p. 34 și urm.; E. Hurmuzaki, op. cit., XII, 257.

²⁰ E. Hurmuzaki, op. cit., XII, p. 72; A. Veress, op. cit., I, p. 288.

²¹ N. Iorga, op. cit., p. 194.

²² E. Hurmuzaki, op. cit., XII, p. 80.

²³ N. Iorga, *Istoria armatei românești, București, 1970*, p. 220—222.

²⁴ I. Sîrbu, op. cit., p. 169.

²⁵ E. Hurmuzaki, op. cit., XII, p. 214; P. P. Panaitescu, *Documente privitoare la Istoria lui Mihai Viteazul, București, 1936*, p. 15 și urm.

avînd-o Piccolomini). Între malul drept și insulă se găsea un șanț cu apă, unde se instalase un mic pod, pe care italienii și trupele lui Ștefan Răzvan aveau sarcini de a-1 apăra²⁶.

Sigismund își instalase tunurile între cele două turnuri ale cetății, unde zidul era mult slăbit. Cei care pătrund primii prin spărturile create în urma bombardamentului sînt trupele lui Mihai și italienii. Turcii cuprinși de groază fug pe poarta dinspre pod, dar acolo dau peste italieni și moldoveni în frunte cu Ștefan Răzvan. Voievodul Moldovei se repezi cu două cete de pedestrași de-ai săi „pe podul mare, tăind vreo 40 din ei”²⁷. Garnizoana turcă vroi să se predea, oferind condiții de capitulare, de care creștinii nu ținuseră seama. În această situație, turcii începură să se aperse din nou, dar fură căsăpiți, „prin toate părțile, cetatea fu jefuită grozav și curățată de ci, în urmă fu arsă”²⁸. Episcopul de Cervia, de față la această bătălie, care a durat două zile, afirmă că „au picat 40 de unguri și nici un italian”²⁹. La 1 noiembrie 1595, oastea se îndreaptă spre București, unde a stat trei zile. Părăsind Țara Românească, Sigismund Báthory își luă partea sa de pradă, precum și 50 de tunuri. Așa lua sfîrșit cea de-a treia etapă prin care Ștefan Răzvan s-a dovedit un participant foarte activ la biruința finală contra turcilor.

Cea de-a patra etapă se caracterizează prin lupta lui Ștefan Răzvan pentru dobîndirea tronului Moldovei, hotărîre ce se luase în Dieta din Brașov, la 26 noiembrie 1595, punîndu-se la dispoziția lui Ștefan Răzvan 5 000 de călăreți, precum și sprijinul voievodului din Țara Românească, care s-a mulțumit doar să se îndrepte spre Brăila. La 27 noiembrie, plecînd din Brașov cu oastea, Ștefan Răzvan intră în Moldova unde își trimisese oamenii cu scrisori ca să-i vestească venirea lui³⁰. Ieremia Movilă avea cu sine trupele chemate în grabă ale lui Ioan Potocki, castelanul de Camenița. Ștefan Răzvan este înfrînt în lupta de la Tătărăși, el fiind prins și omorît³¹. În situația nou creată, Ieremia Movilă stăruie pe lingă Zamoyski ca prin intervenția sa la principele Transilvaniei, acesta „să nu-1 mai tulbure”³².

Ceea ce caracterizează această scurtă perioadă de domnie a lui Ștefan Răzvan în Moldova este, pe de o parte, amestecul puterilor vecine în treburile interne ale Moldovei și, pe de altă parte, dorința lui Ștefan Răzvan, după ocuparea Moldovei de către poloni, de a se afirma în lupta antiotomană, crezînd prin aceasta că va dobîndi un ajutor destul de substanțial din partea lui Mihai Viteazul și Sigismund Báthory pentru a ocupa din nou tronul Moldovei. Dîndu-și seama de schimbările politice ce s-au petrecut în Moldova, Ștefan Răzvan era conștient de pericolul marilor state vecine, de a ocupa Moldova, crezînd că stabilirea echilibrului politic în situația ce se crease la sfîrșitul sec. al XVI-lea se va putea realiza cu sprijinul principelui Transilvaniei.

Politica lui de Mihai Viteazul față de Moldova, în această scurtă perioadă de timp, s-a concentrat în direcția luptei comune antiotomane, urmărind însă cu atenție acțiunile militare și schimbările politice ce se petreceau în această parte de țară.

²⁶ N. Iorga, op. cit., p. 224.

²⁷ I. Sirbu, op. cit., p. 192.

²⁸ E. Hurmuzaki, op. cit., XII, p. 89 și urm.

²⁹ *Ibidem*, III/2, p. 152.

³⁰ *Ibidem*, XII, p. 178.

³¹ N. Iorga, *Originea lui Ștefan Răzvan*, în „Analele Acad. Rom.” Mem. Sect. Inst., tom. XI, 1930, p. 157 și urm.; *Căldători străini despre țările române*, vol. III, p. 661 și urm.; Miron Costin, *Letopiseșul Țării Moldovei*, în *Opere*, 1958, p. 51 și urm.; I. Mînea, *Data de zi a luptei de la Areni*, în „Comunicări”, nr. 1, Iași, 1941, p. 3—8; M. Iacobescu, *Movila lui Răzvan*, în „Zori noi”, 7, XI, 1976, p. 3.

³² E. Hurmuzaki, op. cit., II/1, p. 371—372.

LA PARTICIPATION DE ȘTEFAN RĂZVAN AUX LUTTES DE 1595, MENEES PAR MICHEL DE BRAVE CONTRE LES TURCS

R é s u m é

Le breve régime de Ștefan Răzvan, en Moldavie, se caractérise par l'ingérence des forces étrangères dans la vie politique de la Moldavie et la participation de Ștefan Răzvan à la lutte contre les Turcs à côté de l'armée de Michel le Brave et Sigismund Bathory. Le dernier aspect, moins connu dans la littérature scientifique, fait l'objet de l'analyse dans cet article. Dans ce sens, l'auteur remarque quatre étapes dans l'activité de Ștefan Răzvan. Dans les premières deux étapes Ștefan Răzvan se remarque dans les luttes contre les Turcs, comme chef de la garde de corps d'Aron-Vodă, pour le succéder en qualité de prince, après l'éloignement de celui-ci. La troisième étape se caractérise par la participation active de l'armée de la Moldavie aux luttes contre les Turcs : à Tîrgoviște, à Bucarest, à Giurgiu. Dans ces luttes, l'armée de la Moldavie a eu un commandement propre (l'armée étant coordonnée par le prince Sigismund Bathory) et elle a participé à côté des Szeklers de Sigismund Bathory à l'occupation de Tîrgoviște et à côté des Italiens au siège de la cité de Giurgiu. Probablement qu'à l'ordre de Michel le Brave, Ștefan Răzvan a libéré la ville de Bucarest. La quatrième étape se caractérise par la lutte de Ștefan Răzvan pour réoccuper le trône de la Moldavie en croyant que, par sa participation active à la lutte contre les Turcs, il obtiendra tous les aides nécessaires de Michel le Brave et Sigismund Bathory, pour évincer Ieremia Movilă, l'homme de confiance des Polonais. La politique de Ștefan Răzvan en Moldavie, dans cette brève période de temps, a été concentrée dans la direction de la lutte commune contre les Turcs aussi, mais suivant avec intérêt les actions militaires et les modifications politiques qui arrivaient dans les trois pays roumains.